
Luisteren naar de stilte van armoede

*Een verkenning in de Hof van Twente naar
ondersteuningsbehoeften van onderaf*

September 2025
Hof van Twente

Stichting Doors Wide Open

Inhoud

Voorwoord	3
Samenvatting	5
Aanpak van deze verkenning	6
Verkenning lokale behoeften	7
Beschrijving van de geïnterviewden	7
Ervaringen met armoedeproblematiek en lokale aanpak.....	8
Voorstellen tot verbeteringen in de lokale aanpak van armoede	10
Verkenning ‘bij de burens’	14
Conclusies en Aanbevelingen	17
Conclusies.....	17
Aanbevelingen.....	19
Bijlagen	22
Bijlage 1 Dienstenoverzicht Doors Wide Open	23
Bijlage 2 Door geïnterviewden (n=11) voorgestelde verbeteringen ten aanzien van de armoedeaanpak in de Hof van Twente (2025).....	24
Bijlage 3 Verwijzingen initiatieven gericht op armoede-problematiek elders in het land.....	25
Bijlage 4 Bronnen	26

Voorwoord

In januari 2015 werd in Goor aan de Grotestraat 103 een pandje betrokken met als doel ondersteuning te gaan bieden aan inwoners van de Hof van Twente die tijdelijk of langdurig in financieel zwaar weer zitten. Er werd een stichting opgericht welke in haar naam, Doors Wide Open, haar visie al direct laat blijken: de deur staat open, wij zijn er voor je als je ons nodig hebt.

In het pandje werd in eerste instantie plek geboden om elkaar te ontmoeten, om ervaringen te delen en om met elkaar mee te denken over mogelijkheden die de nood wat kunnen verzachten. Geleidelijk ontstond er naast deze inloofunctie een winkeltje met tweedehands kinderkleding en speelgoed voor ouders met kinderen die zich op dat gebied weinig kunnen veroorloven. Maar het groeide uit zijn jasje op deze beperkte aantal vierkante meters.

Na verdere uitbreiding van activiteiten van de stichting en de noodzaak aan financiële ondersteuning om deze activiteiten mogelijk te maken, ontstond de wens om grotendeels zelfvoorzienend te kunnen worden. Het idee van een grotere tweedehands kledingwinkel werd geboren. En zo ontstond een kledingwinkel voor alle inwoners van de Hof van Twente, waarbij het aangeboden koopwaar voor een standaard laag bedrag gekocht kan worden. Bereikbaar en betaalbaar voor iedereen, en tevens een bron van inkomsten ten behoeve van de overige activiteiten van de stichting.

Want de activiteiten van Doors Wide Open breidden zich steeds verder uit – geleid aan de hand van de waargenomen behoeften bij de gebruikers van de activiteiten. Al heel snel werd namelijk duidelijk dat er een groep inwoners is die op basis van haar inkomsten geen gebruik kan maken van de Voedselbank, maar toch dusdanig krap zit dat gevarieerd eten, drie maaltijden op een dag of dagelijks een warme maaltijd, geen standaard is. Voor die groep inwoners – zeer waarschijnlijk veel groter dan eerder werd gedacht, en die gezien de toegenomen kosten van dagelijkse boodschappen en energie nog altijd groeiende is – ontstond het idee van een eigen voedselbank: een plek waar in geval van nood gratis levensmiddelen kunnen worden verkregen. Belangrijk uitgangspunt is vertrouwen. Het vertrouwen dat mensen die hiervoor komen echt wat extra's kunnen gebruiken om de week 'uit te kunnen zingen'.

Al doende werd het zicht van de stichting op de problematiek groter en groeide de ervaring dat armoede niet alleen financiële armoede is, maar dat er zoveel meer problematiek achter financiële tekorten schuilt: intense schaamte en schuldgevoel, angst voor de toekomst, sociaal isolement, verdriet over tekortkomingen richting de kinderen, verminderd zelfvertrouwen, depressie etc. Stille armoede kreeg een steeds duidelijker gezicht.

Doors Wide Open wil die stille armoede onder de aandacht brengen bij alle inwoners van de Hof van Twente, bij de politiek, bij de beleidsmakers. Omdat het over mensen gaat. Mensen net als iedereen. En omdat niemand buiten de samenleving hoort te vallen; we maken de samenleving namelijk...samen!

Maar Doors Wide Open wil het niet alleen laten bij het in de spotlight zetten van stille armoede. Het wil een voortrekkersrol innemen als het gaat om het verlichten van de soms acute financiële nood bij armoede, het verzachten van de sociale problematiek die bij armoede komt kijken, het versterken van de individuele kracht van mensen om uit het dal te komen.

Doors Wide Open bestond januari 2025 10 jaar. Het is mooi om terug te kijken, maar het is op basis van opgedane ervaringen vooral tijd om vóóruit te kijken, want armoede is geen verleden tijd! Daarom heeft de stichting moeite gestopt in het verkennen van mogelijke verbeteringen in beleid en uitvoering, niet

alleen voor de stichting maar voor heel het armoedebeleid binnen onze gemeente. En hoe kan dat beter dan de mensen om wie het gaat zelf aan het woord te laten.

Voor u ligt een verslag van deze verkenning. Volgens de stichting zijn er vanuit deze verkenning diverse aanknopingspunten te vinden voor een verbeteringslag in de aanpak van armoedeproblematiek in de Hof van Twente, ónze lokale samenleving. De stichting hoopt dat u het verslag met interesse en open mind zult lezen, en dat het bijdraagt aan onze gezamenlijke visie op passend armoedebeleid in 2026 en verder.

September 2025

Stichting Doors Wide Open

Bestuur

Annatin Frik

Marika Nass

Herma Hulscher

Manager/coördinator

Seine Braakman

Uitvoering verkenning

Margot Hems-Eijsink

Samenvatting

Uit gesprekken met inwoners van de Hof van Twente die te maken hebben (gehad) met armoedeproblematiek komt het beeld naar voren dat armoede complex en gelaagd is; behalve gebrek aan middelen, veroorzaakt het een sociaal isolement, mentale en fysieke gezondheidsproblemen, en een gevoel van machteloosheid. Hulp vragen is dan moeilijk. Vertrouwenspersonen, zoals een buddy of maatje, kunnen hierin een cruciale rol spelen en helpen het vertrouwen en de regie stap voor stap te herstellen, zeker als dit gestut wordt vanuit ervaringsdeskundigheid. Drempels om hulp te vragen worden lager als men zich in lotgenoten en ervaringsdeskundigen herkent, daar hoop uit kan putten en praktische adviezen krijgt.

Deze verkenning leidt tot een aantal aanbevelingen voor het hele pallet aan formele én informele organisaties binnen de Hof van Twente dat te maken heeft met armoedeproblematiek. Stille armoede meer zichtbaar maken binnen de gehele gemeenschap (gemeente, burgers en bedrijven) en het centraliseren van laagdrempelige ontmoetings- en ondersteuningsmogelijkheden zullen bijdragen aan het verlagen van schaamte en angst om hulp te vragen. Dit vraagt om een intensievere samenwerking van alle partijen. Die samenwerking loont. Investerings in laagdrempelige hulpverlening leveren maatschappelijke winst op: minder zorgkosten, meer welzijn, snellere re-integratie en effectievere preventie van zwaardere problemen.

Aanpak van deze verkenning

Doors Wide Open is een kleine stichting, die draait op vrijwilligers uit de Hof van Twente en één coördinator. Veel van de vrijwilligers, maar ook de coördinator, hebben ervaringskennis. Dat wil zeggen: ze hebben zelf meegemaakt wat het is om een lange periode in relatieve armoede te leven, of hebben nog altijd met armoedeproblematiek te maken. Dat betekent ook dat ieder door zijn of haar eigen ervaring getekend en gekleurd is.

Om toch onbevooroordeeld en neutraal een beeld te kunnen schetsen van wat er leeft onder een diverse groep aan mensen die te maken heeft met armoede, heeft de stichting gezocht naar iemand 'van buiten'. Iemand die geen ervaringskennis of ervaringsdeskundigheid heeft en ook niet eerder betrokkenheid had bij de stichting. Iemand die bereid is zich te verdiepen in welk gezicht armoede - en alles wat daarbij komt kijken - binnen de Hof van Twente heeft. Zo is de stichting uitgekomen bij Margot Hems-Eijsink, socioloog en tot voor kort werkzaam als casemanager in de zorg aan mensen met dementie.

Eind mei 2025 maakten Seine Braakman, coördinator Doors Wide Open, en Margot Hems-Eijsink kennis met elkaar, waarna een gesprek met het bestuur plaatsvond. Gedurende de maand juni werd met elkaar verkend wat de opdracht aan Margot zou zijn, hoe we dat praktisch handen en voeten konden geven en binnen welke tijdspanne – gezien Margots andere werkzaamheden buiten de stichting.

Van begin juli tot half augustus 2025 werden bij 11 respondenten (allen met ervaring met armoede) uit de Hof van Twente afzonderlijke interviews afgenomen. Deze individuele gesprekken vonden in 8 van de 11 gevallen plaats in de eigen leefsituatie van de respondent, in 3 gevallen werd voor een neutrale locatie gekozen. De interviews hadden een min of meer zelfde opbouw, waarbij het levensverhaal als eerste item een bodem legde voor gerichtere vragen rondom ervaringen, behoeften, wensen en ideeën over de aanpak van armoedeproblematiek. De gesprekken duurden alle minimaal 1,5 uur; bij enkele respondenten werd vanwege de duur en intensiteit een tweede gespreksmoment gepland.

In die zelfde periode werd ondertussen georiënteerd op voorbeelden van benadering en aanpak van de armoedeproblematiek in andere, veelal grotere, gemeenten. Daartoe is een congres bezocht, werden websites bestudeerd, heeft telefonische kennismaking met een andere organisatie plaatsgevonden en werd een werkbezoek gebracht. Er bleek veel overlap te zitten in de voorbeelden die we bestudeerden, en zijn daarom niet uitputtend te werk gegaan, maar hebben gekeken wat uit de bestudeerde voorbeelden passend zou kunnen zijn voor onze eigen, kleinere gemeente.

Verkenning lokale behoeften

Beschrijving van de geïnterviewden

In een poging om de eerste interviews te plannen met mensen die op het moment direct en serieus te maken hebben met armoede werd bemerkt dat men niet altijd openstond voor medewerking aan onze verkenning, dan wel moeite bleek te hebben met gedachtenvorming over de eigen situatie. De bewuste mensen die wij benaderden zaten nog zo diep in de financiële (en daardoor ook emotionele en sociale) ellende dat een gesprek óver deze ellende te confronterend en emotioneel zwaar zou zijn. Deze mensen zagen ervan af om deel te nemen aan de verkenning. Anderen hadden tijdens het diepte-gesprek overduidelijk moeite om te reflecteren op de situatie, en op wat hen duurzaam zou kunnen helpen. Acute noden (bijvoorbeeld onderdak, een vakantie-activiteit voor het kind) overheersen hun gedachten en gevoelens; het lukt ze hierdoor niet om daarbij verder te kijken dan die noden, en een beeld te vormen van wat hen op de lange termijn gaat helpen om uit de problemen te komen. In een psychologische analyse van wat er cognitief gebeurt bij mensen met gebrek concluderen de onderzoekers Mullainathan en Shafir (2013) dat deze mensen last krijgen van “tunnelvisie: een éézijdige concentratie op het probleem. Het zet oogkleppen op waardoor we andere misschien wel belangrijker dingen veronachtzamen”.

Om die reden werd de zoektocht naar respondenten wat meer verschoven naar mensen die vanuit armoedesituatie de weg naar herstel hadden gevonden, dan wel de situatie (bijna) geheel te boven waren gekomen. Deze mensen bleken minder gespannen, minder nerveus te zijn gedurende de gesprekken die met hen plaatsvonden, en waren in staat om met een soort helicopterview terug te kijken op de diepste dalen, op hun ervaringen en hun behoeften aan ondersteuning in die dalen, en een beeld te vormen van een aanpak die niet alleen voor henzelf maar voor álle minima behulpzaam zou kunnen zijn bij het vinden van een weg naar herstel.

Om respondenten te werven werd een oproep gedaan via de website van Doors Wide Open, via facebook en via het Hofweekblad (lokale weekkrant). Hier kwam geen aanbod van respondenten uit voort. Tegelijkertijd werden mensen uitgenodigd mee te doen aan de verkenning die reeds bij Doors Wide Open in beeld waren via gebruik van één van de diensten. Bij iedere geïnterviewde werd gepolst of zij nog een respondent voor ons konden tippen. Uiteindelijk kwamen 11 diepte-interviews van de grond voor deze verkenning.

Alle 11 mensen met wie een diepte-gesprek heeft plaatsgevonden hadden de Nederlandse identiteit en waren woonachtig in de Hof van Twente (te weten in Goor, Markelo, Diepenheim en Hengevelde). Drie van hen zijn man, acht van hen zijn vrouw. Drie van hen zijn zelf werkzaam binnen de doelgroep, als ervaringsdeskundige of begeleider bij mensen in armoede. Veel van de respondenten – die zoals eerder uitgelegd al uit de grootste ellende geklommen zijn – zijn als vrijwilliger actief.

Veruit het merendeel van de mensen die we gesproken hebben, is afhankelijk van een uitkering. Hoewel een basis van inkomsten en uit het diepste dal (bijvoorbeeld uit de schulden), zijn deze mensen door een samenspel van omstandigheden (bijvoorbeeld door terugbetalingen van te veel gekregen toeslagen in combinatie met hoge kosten voor levensonderhoud en energie, een onmogelijkheid tot het vinden van passend werk of stageplek, onverwachte medische kosten en een onbekendheid met alle regelingen die de gemeente heeft voor de minima) nog lang niet altijd gevrijwaard van een ingewikkelde, wekelijks

terugkerende financiële puzzel om de eindjes aan elkaar te knopen. Een klein aantal maakt blijvend gebruik van Budget Beheer uit angst om die ingewikkelde puzzel niet zelfstandig te kunnen leggen, dan wel om de stress rondom die puzzel te voorkomen.

Een aantal is al voor volwassenheid bekend met een getroebleerde situatie. Soms lijkt sprake van een intergenerationeel probleem waarbij armoedeproblematiek in de breedste zin dusdanig hardnekkig is dat het overerfelijk lijkt te zijn. Soms is het ook de pech dat men door ziekte of fysieke beperkingen in combinatie met onvoldoende passende begeleiding ervan, minder kansen heeft gekregen op een gunstige persoonlijke ontwikkeling en passende werkplekken.

Toch, ondanks een relatief ‘normale’ jeugd, kan ook zomaar ineens een kink in de kabel komen. Niet zelden door een verbondenheid (of zelfs huwelijk) aan te gaan met een partner die later geestelijk en financieel minder stabiel blijkt te zijn, of die ziekmakende gedachten over een gezonde relatie erop nahoudt. De thema’s huiselijk geweld en/of financiële uitbuiting door de partner is opvallend vaak aan bod gekomen in de gesprekken. Eerlijkheid gebiedt te zeggen dat de geïnterviewden ook grotendeels vrouw waren. Dat kan een vertekening geven van de thema’s die aan bod zijn gekomen. Anderzijds kan het ook een afspiegeling zijn van welke groepen het meest vertegenwoordigd zijn onder de minima.

Ervaringen met armoedeproblematiek en lokale aanpak

Schaamte voor de situatie waar men zich in bevindt, viel in ieder gesprek op te merken. De mensen die al zover waren dat ze konden terugkijken op de tijd waarin ze in het diepste dal van armoede zaten, gaven in duidelijke bewoordingen aan dat de schaamte fnuikend is. Het zelfvertrouwen is volledig weg, je gaat contacten mijden en komt in een verkillend sociaal isolement terecht. Vaak nog gepaard met een vretend schuldgevoel, zeker daar waar kinderen in het spel zijn, of waar op onbegrip in de eigen sociale kring gestuit wordt. Onbegrip, ‘achter de rug om praten’ en sociale controle binnen de eigen kleine Twentse gemeenschap werd door een geïnterviewde (geboren en getogen in Twente) als zeer beangstigend en beperkend beschreven. Het is stigmatiserend en werkt verlamdend.

Schaamte voor de situatie werkt door op alle andere mentale aspecten die juist zouden moeten helpen om uit de situatie te komen. Energie (gebrekkige slaap als gevolg van stress; minimale calorie-inname) en innerlijke kracht om te vechten voor oplossingen lijken verdampt, angst voor de toekomst werkt beklemmend en verlamdend, wantrouwen in mensen én instanties groeit. Het Deltaplan Armoede Rotterdam (2024) stelt het zo: langdurige armoede neemt je eigenwaarde van je af.

Dit mentale aspect van armoede slijpelt door in de mate waarin de aanpak van de concrete (financiële en sociale) problemen kans van slagen heeft. Want als gevolg daarvan voelt de drempel om naar instanties te gaan heel hoog, vertelt een groot aantal geïnterviewden. En de helderheid van geest om zélf uit te vinden welke regelingen van toepassing zouden kunnen zijn om de eigen situatie enigszins te verzachten is vaak beperkt. Vanwege sociaal isolement is er niemand die de steun in de rug kan zijn, die het gevoel geeft er voor je te zijn, en die je vertrouwen geeft dat er licht is aan het einde van de tunnel. Velen zeiden: “Je bent alleen en eenzaam als je diep in de put zit.”

Ook de hoogte van de fictieve drempel om naar instanties te gaan om hulp te vragen kwam in de meeste gesprekken aan bod. Zo bleek dat het gaan naar het gemeentehuis of naar het gebouw van Salut uitgesteld wordt door onzekerheid en angst. Als men er helemaal alleen voorstaat, is dat effect des te sterker.

En als die drempel genomen werd, voelde die genomen drempel niet altijd als een echte opluchting. Ervaringen van de geïnterviewden gaven aan dat het contact niet persoonlijk voelde, maar dat je het gevoel had een 'casus' te zijn. Dat komt doordat men eerst een afspraak moet maken, dat je niet helemaal je verhaal kunt doen vanwege een tijdslimiet en de doelgerichtheid van het gesprek, en door wisselingen in gesprekspartners vanuit de instanties. Het steeds opnieuw je verhaal moeten doen, het steeds opnieuw aanleveren van bewijzen rondom je financiële situatie, en het steeds maar weer opnieuw moeten aanvragen van regelingen of ondersteuning/begeleiding, zo werd opgemaakt uit de gesprekken, maakt dat mensen geneigd zijn af te haken en zo financiële verzachtingsmogelijkheden onbenut blijven. Dat heeft als risico dat de gemeente op basis van overgebleven gelden de noodzaak van de regelingen geringer inschat dan de werkelijke behoefte binnen de groep van minima. Met als gevolg een verlaging in de begroting op Sociaal domein voor het jaar erop.

Als we kijken naar wat er echter al wel laagdrempelig vanuit het welzijnswerk in de Hof van Twente bestaat, zien we bijvoorbeeld de dienst 'Jouw Loket' binnen de brede welzijnsorganisatie Salut. Via een inloopsprekkuur in de diverse kernen van de gemeente kunnen inwoners geholpen worden bij concrete vragen over alles wat met financiën, regelingen en aanvragen te maken heeft. Aanvullend daarop biedt Salut via de dienst De Omslag ondersteuning aan inwoners die het niet geheel zelfstandig lukt de eigen financiële administratie op orde te krijgen of te houden. De vrijwilligers van deze dienst zijn vooral financieel en administratief onderlegd; het ruime merendeel heeft geen persoonlijke ervaring met armoede.

Uit onderliggende verkenning blijkt echter dat door het brede en diepgaande karakter van armoede (vaak in combinatie met vergaande schulden) een groep inwoners niet (zelfstandig) over de drempel van een dienst als Jouw Loket komt, en dus ook niet bij De Omslag uitkomt. Veelal hebben financiële problemen zich reeds opgestapeld en voor schaamte, stress en angst gezorgd, waardoor mensen het niet (meer) geheel zelfstandig lukt om herstelstappen te initiëren. Ook een eerste stap naar Jouw Loket of Salut is soms te groot.

Wat de meeste geïnterviewden misten vanuit hun contact met consultants uit het sociale domein is dat door hen vaak niet proactief en uitputtend meegedacht werd over de op hun individuele situatie van toepassing zijnde financiële regelingen en voorzieningen. Vooral als blijkt dat mensen (net) geen aanspraak kunnen doen op de Voedselbank Midden-Twente werd hen niet altijd verteld dat er een alternatief is op moment dat de nood aan levensmiddelen niet verminderd is (mensen vertelden minder maaltijden per dag te gaan nuttigen, kleinere porties en steeds minder voedzame producten te gaan eten). In een enkel geval is men wel verwezen naar de voedselbank van Doors Wide Open, maar heel vaak ook niet.

De geïnterviewden kwamen echter alsnog uit bij Doors Wide Open. Dat gebeurde door bezoek aan de kledingwinkel, of door te lezen over en gebruik te maken van de mobiele voedselbus, door aanbod van een gratis week vakantie op de camping, of door een plek voor vrijwilligerswerk te zoeken. Allemaal laagdrempelige diensten. Laagdrempelig zijn ze onder andere omdat niet gevraagd wordt naar bewijzen van financiële armoede, maar volstaan wordt met een inhoudelijk gesprek over de ervaren armoede. Dat eerste laagdrempelige contact, zo vertelden de geïnterviewden, leidde eigenlijk altijd tot (milde) verlichting van de lasten. Meestal in eerste instantie door gebruik te mogen maken van de voedselpakketten van Doors Wide Open (als men niet (meer) in aanmerking komt voor de Voedselbank Midden-Twente). Een enkeling maakte met Doors Wide Open kennis door zich aan te melden voor de 'aangeboden vakantieweek op de camping'.

Deze kennismaking met DWO via voedselbank of vakantieweek is voor velen aanleiding geweest om meer ondersteuning te ontvangen van Doors Wide Open. Bijvoorbeeld door een buddy vanuit Doors Wide Open gekoppeld te krijgen die werkt aan een vertrouwensband om vandaaruit de financiële situatie onder de loep te nemen en concreet te begeleiden bij stappen richting instanties. Of door in contact te komen met een lotgenoot/ervaringsdeskundige, en zo ook weer te leren hoe het is om onder de mensen te zijn. Of door zinvolle dagbesteding te vinden door zelf als vrijwilliger binnen de stichting – die gericht is op mensen in vergelijkbare problematiek als zichzelf, en daarmee dicht bij zichzelf staat – actief te worden.

In de verhalen van de geïnterviewden kwam ook steeds een wens voor zichzelf naar boven: betaald werk met een inkomen dat volstaat om van te leven. Ieder van hen streeft naar een langdurig rustige financiële situatie, een lichaam en geest die een ‘normaal leven’ binnen de grotere gemeenschap van werkende mensen mogelijk maken. Maar juist door óf een fysieke beperking óf door opgelopen stress (onder andere als gevolg van langdurige financiële problemen en/of huiselijk geweld) komen mensen zonder werk te zitten, en blijkt terugkeer naar een passende werksituatie in de meeste gevallen niet mogelijk. Er ontstaat een vicieuze cirkel waarbij de uitgangspositie om een betaalde baan te vinden steeds kleiner wordt. Dan komt het aan op accepteren van de situatie, maar bij dit persoonlijk (rouw)proces krijgt men als uitkeringsgerechtigde geen psychologische begeleiding.

Doordat de geïnterviewden (allen inwoner van de Hof van Twente) vertelden waar zij de meeste behoefte aan hadden toen de armoedeproblematiek hen in de tang had, en door aan te geven wat ze gemist hadden, ontstaat een beeld van waar aanknopingspunten zitten voor verbeteringen in armoede-aanpak binnen de Hof van Twente. In de volgende paragraaf schetsen we het beeld dat hun verhalen en gedachten achterlaten.

Voorstellen tot verbeteringen in de lokale aanpak van armoede

Armoede is niet alléén een tekort aan geld om de maand aan levensonderhoud door te komen. Zoals eerder geschreven heeft armoede veel gezichten. De mentale, sociale, fysieke aspecten ervan zien we terug in de adviezen die de geïnterviewden geven over verbeteringen die zij zouden wensen voor alle mensen die binnen de Hof van Twente met vergelijkbare problematiek te maken hebben. Laten we hun voorstellen hierna categoriseren op basis van drie aspecten van armoede die in hun ‘toekomstvisie’ het sterkst aan bod kwamen.

Drempels verlagen

We kunnen er dan niet onderuit om te beginnen over hun ideeën die gericht zijn op het verminderen van de angst om naar buiten te treden en de sterke neiging om zich juist terug te trekken uit het sociale leven. Want alle geïnterviewden gaven aan dat het op enig moment prettig voelt om in contact te komen met mensen die iets vergelijkbaars doormaken of al doorgemaakt hebben, die weten met welke schaamte, schuldgevoel en angst je te maken hebt als je langdurig diep in de financiële problemen zit. Mensen met dezelfde ervaringskennis, lotgenoten, ervaringsdeskundigen. Vaak hebben deze mensen met een half woord genoeg om aan te voelen waar de pijn zit en waar de vragen liggen. Geïnterviewden gaven aan dat daardoor de drempel om hulp of advies te vragen lager wordt.

Twee geïnterviewden gaven heel praktisch – en vrij gemakkelijk realiseerbaar – advies als het gaat om ‘je niet té ongemakkelijk te voelen’ als je gebruik moet maken van de Voedselbank, of het nou die van

Midden-Twente is of die van Doors Wide Open (voor mensen die nog wachten op toelating tot Midden-Twente, of die *nét* niet in aanmerking komen voor die van Midden-Twente) betreft. In beide gevallen sta je als klant van de voedselbank in een soort van wachtrij voordat je aan de beurt bent. Mensen staan zwijsend in die rij. Het zou volgens deze geïnterviewden voor een wat gemoedelijker sfeer en voor interactie onder de bezoekers kunnen leiden als er een zitje zou zijn waar je kopje koffie kunt drinken en waar een luchtig gesprekje kan ontstaan terwijl je wacht tot je geroepen wordt en aan de beurt bent voor je pakket. Een vrijwilliger zou het gebruik ervan en een beetje kunnen stimuleren. Ze schatten in dat dat nodig is om mensen wat op hun gemak te stellen, en een mogelijk schaamtegevoel wat te helpen verminderen.

Ervaringskennis

Ervaringskennis ontstaat door persoonlijk doorgemaakte ervaringen met ontwrichtende situaties. De meeste vrouwen die we gesproken hebben vinden dat contact met mensen met ervaringskennis zo belangrijk dat zij graag zouden zien dat dat contact tussen lotgenoten in de gemeente beter zou worden gefaciliteerd. Het vindt nu al enigszins plaats in het centrum van de Stichting Doors Wide Open, waar mensen doordeweeks binnen kunnen lopen en een kop koffie kunnen komen drinken, maar het is nog niet zo dat je daar dan altijd iemand treft. Mooi zou zijn als er vaste ontmoetingsuurtjes zijn. Dan moet er op die momenten ook specifiek iemand aanwezig zijn om de binnenkomers te ontvangen, aandacht voor ze te kunnen hebben en een eerste gesprek te laten ontstaan.

Lotgenotengroepen en ervaringsdeskundigheid

Ook wordt geopperd om lotgenotengroepen georganiseerd bij elkaar te laten komen. Dat betekent: in vaste samenstelling op een vast tijdstip en aan de hand van een zekere structuur. Deze lotgenotengroepen kunnen specifiekere zijn dan de ontmoetingen van de inloop, namelijk gericht op een bepaalde doelgroep. Bijvoorbeeld een lotgenotengroep voor alleenstaande moeders met kinderen, of voor mensen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld. Eén geïnterviewde gaf specifiek aan dat het heel moeilijk is om jong volwassenen met armoedeproblematiek tegen te komen, en je daardoor nooit echt herkenning treft in thema's waar deze geïnterviewde mee stoeit. Voor zo iemand zou een lotgenotengroep voor jong volwassenen met armoede- en/of schuldenproblematiek een aanwinst zijn.

Om een lotgenotengroep méér te laten zijn dan een ontmoeting tussen mensen die vergelijkbare ervaringen hebben, en om aan herstel van mensen bij te kunnen dragen zou zo'n groep professionele begeleiding moeten krijgen, liefst door iemand die ervaringsdeskundigheid heeft. Ervaringsdeskundigheid is (Trimbos, 2022) *'het vermogen om op grond van eigen en collectieve ervaringskennis voor anderen ruimte te maken hun ervaringskennis te ontdekken en ontwikkelen.'* Mensen met bewezen ervaringsdeskundigheid (die de opleiding Ervaringsdeskundigheid hebben afgerond) kunnen op professionele wijze bijdragen aan herstel en persoonlijke ontwikkeling van de ander, door een signalerende, onderzoekende, en verwijzende rol binnen de groep te hebben. Bovendien zijn zij met professionele vaardigheden en wetenschappelijke kennis toegerust om binnen het hele domein van welzijn bij te dragen aan beleidsadvisering van 'onderaf'.

Gerichte lotgenotengroepen kunnen niet alleen door herkenning bij elkaar het sociaal isolement verlichten, ze kunnen – indien goed opgezet – ook bijdragen aan verzachten van psychosociale en financiële problemen. Uiteraard valt te denken aan het leren van elkaars ervaringen, maar ook aan het wijzen op bestaande voorzieningen. Of het doorverwijzen (door de begeleider) naar instanties. Of door een specifieke gast uit te nodigen om over een bepaald onderwerp zijn/haar specialistische kennis te

delen. Of om met de groep een keer een ontspannen activiteit te ondernemen. Of door een bewuste deelnemer een vrijwillige buddy toe te wijzen om bepaalde eerste stappen naar herstel in te gang te kunnen zetten. Als het sociaal isolement en de schaamte enigszins zijn opengebroken via ontmoeting en herkenning, is de gedachte, dan wordt het gemakkelijker om stappen richting herstel te nemen.

Herstelcursus

Het is bekend dat armoede en psychische kwetsbaarheid (of zelfs (beginnende) mentale klachten) vaak samengaan. Mensen met een psychische kwetsbaarheid komen vaker dan gemiddeld in een armoede- en/of schuldensituatie terecht. Andersom veroorzaken armoede en schulden stress. Als lotgenotengroepen dan niet voldoende steun geven of de psychische problematiek te intens is, zouden (gratis) herstelcursussen specifiek voor deze mensen aangeboden moeten kunnen worden, wordt geopperd. En dat moet bij voorkeur plaatsvinden binnen de eigen woongemeente, met deelnemers uit diezelfde eigen gemeente. En dichtbij huis, zeggen de respondenten, om noodzakelijke reiskosten zo laag mogelijk te houden. Bied die cursussen bovendien gratis aan, anders worden ze niet benut. Dat is wat drie van de geïnterviewden voorstellen; één persoon op basis van eigen ervaring hiermee. Herstelcursussen richten zich dan bijvoorbeeld op ziektemanagement, psycho-educatie, het vragen en aanvaarden van sociale steun, ontdekken van de eigen kracht. Hiervan zijn voorbeelden gezien in bijvoorbeeld de gemeente Deventer, waarover later meer.

Medemenselijkheid

Veel is door de geïnterviewden ook gezegd over het belang van de benaderingswijze door mensen van formele instanties, zoals de consultants, welzijnswerkers, casemanagers etc. Want in de benadering hebben de mensen nog té vaak ervaren dat ze een ‘casus’ zijn, dat er te weinig tijd was om een vertrouwensband op te bouwen, of zelfs dat de persoon tegenover hen bevooroordeeld leek over hun intentie en/of leefwijze met betrekking tot de armoedesituatie. Een beetje meer medemenselijkheid in het contact vanuit de instanties is een gedeelde wens van ze. De benoemde behoeften aan een andere houding en bejegening vanuit ‘loketten’ sluiten naadloos aan bij de bevindingen uit het onderzoek *Gezien, gehoord en geholpen willen worden* dat het Sociaal en Cultureel Planbureau in 2023 deed naar de ervaringen van 15 personen die ondersteuning zochten in het sociaal domein. Hulpverleners zouden een meer uitnodigend en empathische houding moeten hebben, en meer tijd om goed te kunnen luisteren naar het verhaal van de hulpvrager.

Buddy

Daarnaast zouden ze zo graag zien dat er één vertrouwenspersoon voor je is, iemand met een geduldig luisterend oor, op wie je altijd terug kunt vallen als het moeilijk is of als je twijfels hebt, die bij je thuis aan de keukentafel komt (in plaats van in een onpersoonlijk kantoor), die je zo nodig kan helpen op gebied van digitalisering (bijvoorbeeld bij aanvragen doen; niet iedereen beschikt over een pc) en die het ‘gehele plaatje’ van de situatie overziet. Zo iemand kan ook begeleiding geven bij de stappen richting instanties. Bij dit soort vertrouwenspersonen wordt door de geïnterviewden over buddy’s gesproken. Een enkeling heeft daar al ervaring mee, door zo’n vertrouwenspersoon via Doors Wide Open. Wat aanvullend heel belangrijk is, zegt deze persoon, is dat het contact ook nog blijft nádat schulden zijn afgelost, of herstel in gang is gezet. De angst op een terugval, is groot, zegt zij. Het steuntje in je rug, de arm op je schouder, kun je dan nog heel hard gebruiken.

Het buddysysteem kan prima door vrijwilligers gedragen worden; voor de cliënt is er gevoelsmatig dan

geen enkel ander belang of beperking bij die buddy dan er voor de cliënt te zijn. In een nabijgelegen gemeente, Rijssen, is hier al 2 jaar ervaring mee. Hier komt dit rapport nog op terug. Wel, zegt iemand die zelf vrijwillig buddy is voor een ander, zou de mogelijkheid om bij een geschoolde ervaringsdeskundige advies of zelfs groepsscholing te halen, je werk als buddy kunnen versterken.

Vroegsignalering

Door twee personen werd specifiek gesproken over vroegsignalering van financiële problematiek bij mensen. Enerzijds door de laagdrempelige toegang van een ontmoetingsplek, maar zeker ook extern. Vroegsignalering van beginnende financiële problemen kan plaatsvinden door werkgevers die doorvragen als ze merken dat een personeelslid gespannen is of niet goed in zijn vel zit. Vroegsignalering kan ook door bedrijven, verzekeringen en instanties die met niet-betaalde rekeningen te maken krijgen, of door scholen die de thuissituatie van kinderen vaak goed kennen, en door thuiszorginstellingen die financiële omstandigheden en effect op gezondheid kunnen inschatten. Maar er valt ook te denken aan culturele en religieuze instellingen. Sportverenigingen en kerken krijgen ook geregeld mensen in beeld die beperkte middelen hebben, of concreet om financiële ondersteuning vragen. In al die gevallen zou centraal een melding gedaan moeten kunnen worden om laagdrempelig de gedupeerde te benaderen voor verdere ondersteuning.

Eén deur

Tot slot kwam uit de gesprekken met de geïnterviewden naar voren dat ze het lastig vinden dat niet alle ondersteuning op één plek te vinden is. Ze hebben met een veelvoud aan deuren te maken waar ze zelf op moeten gaan kloppen: de deur van de gemeente, de deur van de Stadsbank, de deur van Salut, de deur van de Voedselbank, en de deuren van de vele andere organisaties die een deelstuk aan ondersteuning bieden. Waarom zou het niet mogelijk zijn dat op één laagdrempelige locatie de begeleiding in volle breedte kan beginnen, vraagt men zich af. Dat op die plek de eerste oriëntatie naar het specifieke karakter van iemands problemen plaatsvindt, maar ook de eerste stappen gezet kunnen worden naar passende ondersteuning en/of begeleiding. Daar zou een wat groter centrum bij horen waar de diverse 'deuren' bijeen zitten, lijnen kort zijn, en mensen hierdoor niet 'verloren' raken tussen de doorverwijzingen in.

Verkenning ‘bij de burens’

Waarom het wiel opnieuw uitvinden als ondertussen ‘bij de burens’ voorbeelden te vinden zijn die zouden kunnen beantwoorden aan de behoeften van onze mensen in de Hof van Twente? Daarom heeft tussen de gesprekken met inwoners van de Hof van Twente door ook een oriëntatie plaatsgevonden naar de aanpak van armoedeproblematiek in andere gemeenten in Nederland. Daarbij is het uitgangspunt wederom geweest dat armoede samengaat met meer dan alleen financiële tekorten, en dat ondersteuning op sociaal, emotioneel, psychisch vlak net zo belangrijk is in de aanpak van armoedeproblematiek als financiële tegemoetkomingen en verlichting van schulden. Een aantal projecten dat aanknopingspunten zou kunnen bieden aan versterking van de aanpak van armoedeproblematiek in de Hof van Twente wordt hier kort beschreven. In de bijlage zijn van deze projecten de contactgegevens terug te vinden.

Buddysysteem

Dichtbij huis is in juni een congres van de stichting Rise Up in Rijssen-Holten bezocht. Deze stichting is opgericht door een aantal ondernemers met als doel om ‘armoede niet (meer) te laten voorkomen in hun gemeente’ (www.riseup.nl). Dat doet zij voornamelijk door twee dingen: door middel van een buddysysteem van vrijwilligers dat mensen begeleiding biedt bij het oppakken van de problemen die zij ervaren, en anderzijds door geld en diensten te werven via een ‘vrienden-van-Rise up’-gedachte. Via deze inkomsten kan de stichting incidenteel inspelen op een specifieke behoefte van een hulpvrager, bijvoorbeeld aan een hulpmiddel of meubilair.

Tijdens het congres van Rise Up werd ingezoomd op het buddysysteem. Na een uitvoerige intake bij de hulpvrager wordt door de stichting een vrijwilliger aangewezen die met de hulpvrager een vertrouwensband gaat opbouwen, samen met haar overzicht in de problematiek aanbrengt, en ondersteuning biedt bij concrete stappen die nodig zijn om zaken op orde te krijgen. De relatie tussen buddy en ontvanger is persoonlijk, vertrouwd en zo lang of intensief als nodig. De stichting gaf na zo’n twee jaar ongeveer 60 mensen begeleiding door middel van ongeveer 48 buddy’s. Van de hulpvragers met wie ze sinds twee jaar geleden waren begonnen waren inmiddels 16 van hen uit de financiële problemen.

Aan een aantal behoeften die wij uit gesprekken met de mensen in de Hof van Twente haalde, lijkt zo’n systeem tegemoet te komen. Mensen die diep in de problemen zitten hebben behoefte aan begrip, aan een luisterend oor, aan ‘een steuntje in de rug’, aan iemand om op terug te vallen, leerden we. Een vast gezicht dus, iemand die je kunt vertrouwen. Om iemand te kunnen vertrouwen en om je héle verhaal te kunnen doen, is tijd nodig. Tijd waaraan het sociaal domein lang niet altijd kan beantwoorden. Een vrijwilliger kan juist in die beginfase die tijd en flexibiliteit in veel gevallen gemakkelijker bieden.

De ervaring van Rise Up met het buddysysteem heeft de stichting na 2 jaar geleerd dat vrijwilligers wel enigszins toegerust moeten zijn om mensen te kunnen begeleiden op het vlak van armoede. Wat kennis van het sociaal domein en van financiële tegemoetkomingen of -regelingen, een onbevooroordeelde houding, samen met een portie geduld, bleken wenselijk om het vrijwilligerswerk goed te kunnen doen en het langdurig vol te houden. Om die reden worden zowel bij de selectie van de vrijwilligers als bij het inwerken van de vrijwilliger aandacht geschonken aan het kennisniveau en houding. Binnen de stichting werd overigens níet gewerkt met ervaringsdeskundige mensen.

Betrokkenheid lokale ondernemers

Zoals gezegd heeft de stichting nog een tweede 'poot', namelijk sponsoring. Het karakter en de inwonerssamenstelling van de gemeente Rijssen-Holten speelt hier mogelijk een punt van betekenis. De stichting is voortgekomen uit initiatieven van een paar krachtige ondernemers van Rijssen, die van mening waren dat in hun gemeente geen plaats moest zijn voor armoede. Vanuit het netwerk dat deze initiatiefnemers hadden en nog steeds hebben, is een kring van 'vrienden-van' gegroeid. Het netwerk biedt niet alleen geld, maar ook diensten die verdere fondsenwerving optimaliseren. Denk bijvoorbeeld aan het maken van een professionele website, de jaarlijks groots georganiseerde congressen van de stichting, en de haringparty voor lokale ondernemers.

Het mooie van sponsors is dat er geld binnenkomt om activiteiten te kunnen uitbreiden ten behoeve van je visie en doel, ofwel om meer hulpvragers te kunnen bedienen. Daarmee wordt het extra geld ingezet om problemen die voortkomen uit armoede te verzachten. Van die betrokkenheid van lokale ondernemers bij mensen in armoede binnen hun eigen gemeente vonden wij een ander voorbeeld in het land, te weten in Tilburg.

In Tilburg is in 2015 een Quiet Community (zie bijlage 3) opgericht, een ontmoetingsplek voor mensen die leven in (stille) armoede. Maar de community wordt mede gevormd door een netwerk van lokale ondernemers die nu en dan een dienst, een product of een verwenmomentje gratis ter beschikking stellen aan een lid van de community. De kapper om de hoek biedt bijvoorbeeld maandelijks één gratis knipbeurt aan de community aan, een fietsenmaker een gratis reparatie, een speeltuin gratis toegangskaartjes. Er is binnen de community een app ontwikkeld waarbij het aanbod van sponsors (veelal lokale ondernemers dus) en de vraag van communityleden samenkomen. Door middel hiervan bereikt de community twee doelen: meer bewustwording én betrokkenheid van de omgeving bij stille armoede, en het verzachten van het leed dat met armoede gepaard kan gaan door het ontvangen van een geluksmomentje.

Inmiddels zijn er in het land 14 Quiet Communities opgericht, waarvan de meeste in grotere plaatsen. Maar ook in een kleinere plaats als Hilvarenbeek blijkt het concept van de Quiet community levensvatbaar. Iedere community heeft zijn lokale eigenheid, qua samenstelling en qua functionaliteit van de plaatselijke ontmoetingsplek.

Ontmoeting en zelfregie

Een ontmoetingsplek - geen Quiet-community - met een zeer ruime functionaliteit is echter te vinden in Deventer. Daar heeft een werkbezoek aan het zelfregiecentrum van Vriendendiensten in Deventer (zie bijlage 3) laten zien hoe breed ingestoken kan worden op mentale kwetsbaarheid bij mensen. Daar is armoede niet het selectie-item voor ontmoeting, maar kwetsbaarheid an sich. Vriendendiensten is een onafhankelijke stichting en vormt een voordeur voor alle mensen met beginnende mentale problemen, met een 'rugzakje' of met psychosociale problemen. Mensen die voor een langere periode met armoede te maken hebben, hebben bijna als vanzelf met vormen van kwetsbaarheid te maken. Daarover werd al eerder geschreven in dit verslag. Vaak is er sprake van multi-probleem-situaties en daarom is het fijn dat in zo'n centrum als vriendendiensten laagdrempelig én integraal op diverse gebieden ingestoken kan worden.

Centraal in de visie van de stichting Vriendendiensten staat zelfregie en zelfherstel. Door ontmoeting, met gelijkgestemden en met ervaringsdeskundigen, door zelf bij te dragen aan het voortbestaan van het centrum, en door deel te nemen aan lotgenotengroepen of herstelcursussen, komen kwetsbare mensen meer in hun kracht te staan. Vanuit die kracht is de weg naar herstel en verbetering van omstandigheden

beter te bewandelen. En daar waar nodig is, is ook onafhankelijke cliëntondersteuning aanwezig en binnen het centrum te benaderen. Duurdere trajecten en hoge zorgkosten kunnen door dergelijke integrale aanpak (brede samenwerking gericht op alle aspecten van armoede) voorkomen worden.

Integrale benadering

In Rotterdam is eind 2024 het Deltaplan Armoede door Warm Rotterdam gepresenteerd. Warm Rotterdam is een stichting die met het doel het aantal Rotterdammers in armoede terug te dringen door het vergroten van bewustwording over armoede en het ontwikkelen effectieve aanpakken/instrumenten. In hun Deltaplan Armoede is een visie ontwikkeld die uitgaat van zo'n integrale benadering van armoede, en waarbij de ervaringsdeskundige burger gehoord én betrokken wordt in het ontwikkelen van beleid (bottum-up), waar vertrouwen het uitgangspunt is, en waar voorzieningen dichtbij de mensen staan.

Rijssen, Tilburg, Deventer, Rotterdam, het zijn allemaal prachtige voorbeelden van hoe vanuit de betrokkenheid van lokale mensen bijgedragen kan worden aan het verzachten van mentale, sociale en financiële tekorten – al die diverse aspecten van armoede –, en aan het versterken van de eigenwaarde en slagkracht van mensen in kwetsbare omstandigheden. Het Deltaplan Armoede Rotterdam (2024) biedt heel veel concrete aanknopingspunten en adviezen voor verdere ontwikkeling van het armoedebelief, en is zeer aanbevelenswaard voor de lokale politiek, ook in de Hof van Twente.

Deltaplan Armoede Rotterdam (2024, p. 13):

“Informele wijkorganisaties zijn laagdrempelig, warm en toegankelijk en (vaak) een voorportaal voor of het afvoerputje van formele hulp. De kracht van hun dienstverlening is een persoonlijke, flexibele aanpak: ze laten bewoners niet los en blijven naast hen staan tot ze het zelf weer redden. Bewoners komen er graag, ze voelen zich er prettig. Ze ervaren begrip, er ontstaat vertrouwen en dan komen de vragen vanzelf. Informele organisaties zijn een niet weg te denken onderdeel van het (hulp)aanbod in de wijken en normaliseren (hulp)vragen. Voedseluitgiftepunten en kledingbanken zijn niet alleen belangrijk voor goedkope spullen; het zijn voor bewoners ook plekken voor onderling contact, een lekker bakkie en een gelegenheid om vragen te stellen. De initiatiefnemers weten wat er speelt in de wijk, zijn soms ervaringsdeskundigen en slaan een brug tussen bewoners en het systeem.”

Conclusies en Aanbevelingen

Conclusies

Isolement

In opstart van deze verkenning werd bij het zoeken van respondenten snel duidelijk dat mensen die al langere tijd diep in financiële problemen zitten, in een soort ‘bevroren’ houding terechtgekomen zijn. Schuldgevoel en schaamte, wegvallen van sociale contacten, geestelijk ‘bezet’ worden door de meest prangende behoefte (bijvoorbeeld een dak boven je hoofd, eten voor de volgende dag, afbetalen van schulden), en angst voor de toekomst leiden in veel gevallen tot verstarring en onmacht. En hoe hoger de problemen opgestapeld zijn, hoe hoger de drempel om hierover te praten. Hiermee werd in de gesprekken tevens duidelijk dat armoedeproblematiek multifactorieel is: armoede bestaat niet alleen uit financiële tekorten, het bestaat ook uit wegvallen van sociale contacten, uit verminderde fysieke én psychische gezondheid, verminderde mobiliteit et cetera. Alles bij elkaar leidt dit tot een isolement. Ondersteuning aanbieden op een deelgebied betekent vaak geen duurzaam herstel als op de andere deelgebieden geen verbetering heeft plaatsgevonden. Zowel het formeel als informeel welzijnswerk moet met dit inzicht rekening houden wil het serieus bijdragen aan het terugdringen van armoedeproblematiek.

Vertrouwen

Uit de verhalen van de deelnemers aan deze verkenning (die veelal reeds konden terugkijken op hun ervaringen en behoeften ten tijde van het diepste punt in hun persoonlijke armoedeperiode) blijkt hoe moeilijk het is vertrouwen en kracht te hebben om zelfstandig stappen richting herstel te zetten.

Wat in die startfase van herstel (of om verdere verslechtering van de situatie te voorkomen) nodig is, is iemand die de tijd neemt om te luisteren, die begrip toont, geduldig is, helpt overzicht te krijgen en helpt prioriteiten te stellen. Die met dit opgedane vertrouwen het steuntje in de rug kan zijn om de regie weer een beetje in handen te krijgen en stappen te zetten richting herstel. Die de angst om af te stappen op instanties wat kan temperen. Zo’n buddy, maatje of hoe je het ook noemt, loopt ook als rode draad door het verhaal van Tim’s Jongers in zijn boek *Armoede uitgelegd aan mensen met geld* (2024). Wat voor hem belangrijk is geweest om uit zijn langdurige en ernstige armoedesituatie te komen is iemand bij wie hij steeds kon terugkeren, die vertrouwen in hem bleef houden.

Ervaringsdeskundigheid

Ervaringskennis of ervaringsdeskundigheid biedt een meerwaarde in het steunen van mensen die te maken hebben met armoede. De uitspraak van één van de geïnterviewden dat je met mensen die een vergelijkbare situatie hebben gekend, “met een half woord genoeg hebt”, spreekt boekdelen. De drempel om je problemen open en bloot op tafel te leggen is bij zo’n ervaringsdeskundige lager, omdat schaamte en schuldgevoel minder zwaar drukken. Het biedt ook een sprankje hoop, hoop op herstel, als je ziet dat die ander het (ook) gelukt is. En tot slot kan de eerder opgedane kennis van kansen en mogelijkheden van een ervaringsdeskundige ook in praktische zin bijdragen aan (sneller) herstel.

Veel behoeften en ideeën die uit de gesprekken naar voren kwamen zijn terug te voeren op het verminderen van angst en schaamte, het versterken van vertrouwen (in zichzelf en in anderen) en het vergroten van eigenwaarde en zelfregie. Te ervaren dat je er als mens toe doet, en het waard bent om voor te vechten. De weg naar herstel begint hier: bij het zelf, vanuit een van dichtbij geborgen en gesteund weten. De weg naar nuttige hulpmiddelen op de weg naar herstel, zoals voorzieningen en regelingen, volgt daaruit.

Deze conclusies uit de gesprekken die gevoerd zijn, vinden bevestiging in de wijze waarop op landelijk niveau, maar ook verspreid door het land op lokaal niveau, over armoedebelief gedacht wordt. De nadruk binnen het beleid verplaatst zich meer en meer naar zeer laagdrempelige, informele ondersteuning met een preventief karakter, gebruikmakend van ervaringskennis van lotgenoten en gericht op zelfregie. Het Sociaal Cultureel Planbureau bracht in 2024 een rapport uit onder de titel *Zien, luisteren en helpen*, met als ondertitel *Wat gemeenten kunnen doen voor een beter bereik in het sociaal domein*. Reden voor dit rapport was de constatering dat niet alle mensen die passende ondersteuning nodig hebben worden bereikt binnen het sociaal domein. Conclusies die het SCP uit dit onderzoek binnen drie (anoniem gebleven) gemeenten naar voren haalde, sluiten zeer nauw aan bij de voor u liggende verkenning binnen de Hof van Twente. Zie inzet.

Zien, luisteren en helpen (SCP, 2024, p. 6)

“Inwoners die niet bereikt worden, zijn vaak mensen met complexe of gestapelde problemen. (...) Beleid in het sociaal domein is gestoeld op deels onrealistische aannames en mensbeelden. Bijvoorbeeld dat mensen die hulp nodig hebben daar altijd zelf om zullen vragen. Hieruit volgt dat de dienstverlening vaak is ingericht als een loket, waar mensen hun hulpvraag kunnen stellen en van het aanbod gebruik kunnen maken. En hoewel gemeenten zich inspannen om het loket laagdrempelig en dicht bij de inwoners in te richten, blijft het een passieve vorm van dienstverlening. Daardoor missen gemeenten mensen die niet zelf om hulp komen vragen. Tegelijkertijd hebben hulpverleners vaak onvoldoende tijd en ruimte om op inwoners die vastlopen in hun problemen af te kunnen stappen, en samen te werken met netwerkpartners in het sociaal domein. Ze worden bij het samenwerken en helpen ook gehinderd door starre en ingewikkelde regels. Personeelstekorten en de wens van gemeenten om op uitgaven te besparen zijn daarbij evenmin bevorderlijk.

Het sociaal domein is voortdurend in beweging door maatschappelijke ontwikkelingen en veranderende politieke ideeën. Dat vraagt om een lerend systeem waarin zowel ervaringen van hulp- en dienstverleners in de praktijk als van mensen die zelf ondersteuning nodig hadden worden meegenomen als er aanpassingen gedaan (moeten) worden in de dienstverlening wegens politieke of budgettaire keuzes.”

Aanbevelingen

Op grond van de zojuist geformuleerde conclusies kan een aantal wat concretere aanbevelingen gedaan worden ten behoeve van verbeteringen in het lokale armoedebeleid, specifiek voor de Hof van Twente.

Laagdrempelig

In het kader van vroegtijdig schakelen op het moment dat een inwoner in financiële problemen terecht gekomen is, is het van groot belang om drempels zo laag mogelijk te maken. Om de persoon te behoeden voor sociaal isolement, angst, wantrouwen en ‘bevriezing’, en toe te leiden naar passende herstelmogelijkheden. Want, is onder andere bekend uit onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau (2024) in 3 Nederlandse gemeenten, nog steeds worden niet alle mensen in een kwetsbare situatie met de juiste ondersteuning bereikt, terwijl ze daar wel recht op hebben. Bij het vroegtijdig in contact komen met mensen die armoedeproblemen ervaren, kan een aantal zaken helpen.

Geef ruimte aan een buddysysteem

Wat dan helpt is vertrouwen. Vertrouwen van één specifieke ander om het eigen zelfvertrouwen, als ook het vertrouwen in de wereld om zich heen, weer te laten groeien. Een (vrijwillig) maatje of buddy kan – zo laat Tim 's Jongers (2024) als ook de stichting Rise Up ons zien – de hand op de schouder en de steun in de rug zijn die ruimte creëert. In eerste instantie ruimte in het hoofd om in beweging te komen, en vervolgens ruimte voor concrete plannen en stappen, zonder aan zelfregie in te moeten boeten.

Waardevolle elementen in zo'n maatjessysteem zijn de langdurige betrokkenheid tussen maatje en hulpvrager, en een zekere mate van flexibiliteit. Beide elementen zijn vanuit het formele welzijnsdomein nauwelijks te verzekeren. In de gesprekken gaven sommige geïnterviewden aan dat ze geregeld te maken hadden met ‘nieuwe gezichten’, die dan weer opnieuw het verhaal moesten horen, of dat de tijd voor het gesprek te kort was; dat vervoerskosten naar locatie van gesprek hen in de nek zaten en soms noopten tot uitstel van consulten. Binnen vrijwillig kader is meer flexibiliteit mogelijk (geen vaste werktijden bijvoorbeeld, en gesprekken aan de keukentafel).

Zet ervaringsdeskundigheid in ten behoeve van deskundigheid bij vrijwilligers

Stichting Doors Wide Open doet, naast het bieden van een ontmoetingsfunctie en van laagdrempelige diensten (zie bijlage 1), al aan maatjes-inzet – zij het nog in beperkte mate en niet erg gestructureerd. Om dit verder uit te bouwen en te professionaliseren tot een effectief maatjessysteem, zou vrijwillig kader inhoudelijk en methodisch geschoold moeten worden. Dat is ook wat de ervaring van stichting Rise Up ons leert. Vrijwillige maatjes willen zich competent en gesteund weten in hun opdracht om met voldoening zich te blijven inzetten. Een geschoolde – en dus betaalde – ervaringsdeskundige met kennis van het lokale veld kan hiervoor zorgen. Dat is een investering die zicht uitbetaalt in betrokkenheid, vertrouwen en doorzettingsvermogen in het (vrijwilligers)werk.

Zet ervaringsdeskundigheid in ten behoeve van lotgenotengroepen en herstelcursussen

Ervaringskennis van (stille) armoede en alles wat daarbij kan komen kijken, zagen we in de conclusies, wordt door mensen die hulp nodig hebben zeer hoog gewaardeerd. Het inzetten van de ervaringskennis van lotgenoten maakt de ondersteuning aan minima met uiteenlopende problematiek nog krachtiger, want het helpt om vertrouwen en steun te vinden in de eerste stap naar herstel. Lotgenoten en/of ervaringsdeskundigen kunnen niet alleen in individueel contact (bij probleemverkenning, advisering,

ondersteuning, doorverwijzing) worden ingezet, maar ook voor het grotere geheel. Denk hierbij aan het opzetten en leiden van lotgenotengroepen of gerichte herstelcursussen. We zagen dat bij de zelfregiecentra in Deventer hier volop voorbeelden van te vinden zijn. Ook hier geldt dat werken met geschoolde ervaringsdeskundigen meer deskundigheid ingebracht wordt en hiermee – de overigens goedkope – laagdrempelige ondersteuning vanuit lotgenotengroepen of herstelcursussen naar een hoger plan getild worden.

Intensiveer de samenwerking van het formele en informele welzijnswerk

Met meer financiële middelen (en hiermee onder andere kunnen aantrekken van een geschoolde ervaringsdeskundige) zouden vrijwilligersinitiatieven als Doors Wide Open en De Omslag, bij voorkeur in gezamenlijkheid, professioneler kunnen bijdragen aan vroegsignalering, aan probleemverkenning, aan psychosociale ondersteuning, aan zelfregie en aan eventuele verdere doorverwijzing naar het professionele circuit (zoals bijvoorbeeld naar schuldhulpverlening of de geestelijke gezondheidszorg).

Samenwerking tussen de reeds bestaande ondersteunings- en begeleidingsmogelijkheden binnen de Hof van Twente zou sowieso geïntensiveerd en meer gestructureerd van aard kunnen worden. Daarmee focussen we op een meer integrale aanpak: een aanpak dat niet slechts op één maar op alle eerder genoemde aspecten van armoede inhaakt en in gezamenlijkheid werkt aan (stille) armoede. Juist zo'n aanpak zal effectief en efficiënt bijdragen aan het verkleinen van de armoedeproblematiek binnen de Hof van Twente.

Enerzijds zijn dat partijen die zich rechtstreeks bezig houden met armoede(problematiek) en of psychische kwetsbaarheid, zoals er zijn: de gemeente en de politiek, Salut, de Voedselbank Noordoost-Twente, Doors Wide Open, Mediant en Dimence. Anderzijds zijn er ook de vele partijen die incidenteel en indirect te maken krijgen met mensen die financiële problemen ervaren, zoals kerken, scholen,

SEOR (2021, p.47):

“Dit onderzoek maakt, onder meer op basis van de beschikbare businesscases, ook duidelijk dat sociaal werk in preventieve zin een belangrijke toegevoegde waarde heeft, die op korte en (middel)lange termijn maatschappelijke meerwaarde heeft. Op korte termijn via substitutie van zorggebruik, waardoor de druk op de arbeidsmarkt van zorgverleners kan verminderen. Op lange termijn via preventie van zorggebruik en het voorkomen van andere vormen van dure ondersteuning, denk bijvoorbeeld aan uitgaven in verband met criminaliteit, vroegtijdige schooluitval en non-participatie.”

sportverenigingen, huisartspraktijken, thuiszorginstellingen etc. Ook volgens deelnemers aan het onderzoek *Zien, luisteren en helpen* van het Sociaal Cultureel Planbureau (2024) heeft investering in structurele netwerkverbindingen een meerwaarde binnen lokale armoedeaanpak en worden nadrukkelijk ook organisaties uit aan welzijn aanpalende domeinen benadrukt, zoals onderwijs, medische zorg, veiligheid en volkshuisvesting. Samenwerking kan leiden tot eerdere signalering. Als voorbeeld zouden kerken mensen die bij hen aankloppen voor voedsel of geld gemakkelijker onder de aandacht kunnen brengen bij Doors Wide Open, als er meer bekendheid met elkaar zou zijn. (Op dat gebied is recent een initiatiefoverleg geweest tussen de verschillende kerken in de Hof en een vrijwilliger van Doors Wide Open.)

Breng het samen op één plek

Een integrale aanpak van (stille) armoede bereiken de organisaties alleen door elkaar te ontmoeten, elkaar weten te vinden op momenten dat het nodig is, en elkaar inhoudelijk te informeren. Vriendendiensten met hun

zelfregiecentrum in Deventer is een zeer uitgewerkt voorbeeld van hoe brede samenwerking bijdraagt aan het laagdrempelig en relatief goedkoop inzetten van ondersteuning aan mensen met een kwetsbaarheid. Onder één dak kun je er een ontmoetingsplek vinden (vrije inloop, dagelijks gelegenheid tot een gezamenlijke goedkope warme maaltijd), lotgenotencontact, mogelijkheden tot zelfontwikkeling en -ontplooiing, herstelcursussen, maar ook gespreksruimtes voor gebruik door externe instanties (zoals ggz, bijstandsconsulenten etc). Een betere afstemming en samenwerking tussen al die verschillende partijen in de Hof van Twente vergroot de kans op succes van individuele herstelpaden voor inwoners met financiële problemen, en zorgt ervoor dat voorzieningen beter benut worden en zwaardere problematiek voorkomen wordt.

Economische en maatschappelijke baten

Dat een integrale aanpak gericht op vroegtijdige en laagdrempelige inzet ook vanuit economisch perspectief aantrekkelijk is, bewijst de doorberekening die Warm Rotterdam liet doen voor in het kader van hun Deltaplan Armoede (Solve Consulting, 2025, p.31): “(...) investeringen in welzijnswerk en reïntegratieprogramma’s niet alleen leiden tot kostenbesparingen, maar ook bijdragen aan betere sociale en mentale gezondheid. Daarnaast biedt het inzicht in de noodzaak van maatwerk, vroegsignalering en een stress-sensitieve aanpak om de effectiviteit van preventieve interventies te vergroten. Deze bevindingen versterken de argumenten voor een geïntegreerde beleidsaanpak (...)”. Ook berekende onderzoeksbureau SEOR in 2021 in opdracht van Sociaal Werkt! (samenwerking van werknemers- en werkgeversverenigingen binnen sociaalwerkbranch; zie bijlage 4) dat de baten van sociaal werk een factor 1,6 hoger zijn dan de kosten. Zo wordt onder andere een besparing gezien op kosten voor gezondheidszorg door een afname van bezoek aan eerstelijnszorg en een voorkomen van duurdere opnames in de tweedelijnszorg (2021, SEOR). Zie inzet vorige pagina.

Maak het zichtbaar en betrek lokale ondernemers

Gelijk op met sterkere samenwerkingsverbanden zal ook de zichtbaarheid van de ondersteuningsmogelijkheden verbeteren. En dat is nodig. Nodig omdat door schaamte en angst armoede ‘stil’ blijft, regelingen en voorzieningen onderbenut zijn, en mensen hierdoor onder de oppervlakte van de gemeenschap moeten leven. Dat doet niet alleen pijn uit medemenselijkheid, maar kost de gemeenschap ook veel.

We leerden uit de voorbeelden uit Rijssen en uit Tilburg dat ook de lokale ondernemers zich betrokken weten bij armoedeproblematiek in hun stad of wijk, en dat zij op eigen wijze willen en kunnen bijdragen aan het verzachten van langdurige financiële pijn. Bijvoorbeeld om eens gratis een dienst aan een inwoner in nood aan te bieden. Ook binnen de Hof van Twente ligt hier een potentieel, de traditie van noaberschap indachtig. Door stille armoede een gezicht te geven, door bekendheid van initiatieven gericht op het verzachten en verkleinen van de armoedeproblematiek te vergroten, door burgers en ondernemers aan te spreken op een gezamenlijke verantwoordelijkheid kunnen er kleine lichtpuntjes aangebracht worden in wat voor velen een harde overlevingsstrijd is.

Zichtbaarheid en bekendheid van ondersteuningsmogelijkheden, het ónvoorwaardelijk de deur openzetten voor mensen met financiële problemen, en laagdrempelig beginnen aan het bouwen van vertrouwen vergroot de kans op herstel. Hoe vroeger ingezet wordt op een hersteltraject, hoe groter de kans op succes en hoe lager de kosten voor de gemeenschap op de langere termijn.

Bijlagen

- Bijlage 1 Dienstenoverzicht Doors Wide Open
- Bijlage 2 Door geïnterviewden (n=11) voorgestelde verbeteringen ten aanzien van de armoedeaanpak in de Hof van Twente (2025)
- Bijlage 3 Verwijzingen naar initiatieven elders in het land
- Bijlage 4 Bronnen

Bijlage 1 Dienstenoverzicht Doors Wide Open

Verleende dienst	Termijn	Bereik (jaarlijks)*	Ter waarde van* (jaarbedrag)
Voedselbank en mobiele voedselbank (incl drogisterij-artikelen)	wekelijks	60 huishoudens	€ 60.000
Diervoeding en-benodigdheden	naar behoefte	10 huishoudens	€ 4.000
Eet en ontmoet	wekelijks	600 eters	€ 3.000
Buddy - structurele begeleiding	naar behoefte	5 huishoudens	€ 19.500
Incidentele begeleiding (	incidenteel	150 huishoudens	€ 22.500
Werkplaatswerkzaamheden bijv (fietsen repareren)	naar behoefte	25 aanvragen	€ 1.875
Camping (zomer)	6 weken	6 huishoudens	€ 1.350
Tuinonderhoud - structureel	naar behoefte	8 huishoudens	€ 14.000
Tuinonderhoud - eenmalig	incidenteel	12 huishoudens	€ 2.400
Uitgifte Sinterklaascadeaus	één keer per jaar	202 kinderen	€ 5.050
Kinder Sinterklaasfeest (Hengevelde - Goor - Markelo)	één keer per jaar	100 kinderen	€ 1.000
Kerstdiner	één keer per jaar	30 huishoudens	€ 1.200
Huis en tuin opschonen	op verzoek	8 huishoudens	€ 2.400
Huisinrichting	op verzoek	6 huishoudens	€ 6.000
Witgoedlevering	op verzoek	25 stuks	€ 2.500
Totaal			€ 146.775

* betreft cijfers over jaar 2024, uitgaande van kosten indien Doors Wide Open géén gebruik zou maken van vrijwilligers (diensten berekend met een uurtarief van €25) en geen sponsoring zou hebben ontvangen. Voor inzicht in de jaarcijfers (werkelijke inkomsten en uitgaven) van Doors Wide Open verwijzen we naar de jaarcijfers 2024 op de website van Doors Wide Open (www.hofinactie.nl/jaaroverzicht-dwo).

Bijlage 2 Door geïnterviewden (n=11) voorgestelde verbeteringen ten aanzien van de armoedeaanpak in de Hof van Twente (2025)

N	dimensie/doel	voorstel	aantal keren genoem
1	bereik (stille) armoede	meer bekendheid inloop/ontmoetingscentrum voor lotgenoten, waardoor bredere groep bereikt wordt	3
	bereik (stille) armoede	ontmoetingsplek binnen iedere kern van de Hof van Twente	1
2	ondersteuning uit formeel sociaal domein	instanties proactiever laten wijzen op alle op individu van toepassing zijnde regelingen en voorzieningen	3
	ondersteuning uit formeel sociaal domein	beloond worden als je goed je best doet, bijv door aanbieden uitstapje (denk aan een lunch in café) of extraatje (bon van Kruidvat oid)	1
	ondersteuning uit formeel sociaal domein	minder dwang, meer maatwerk (houd rekening met persoonlijke situatie, wensen en behoeften)	4
	ondersteuning uit formeel sociaal domein	vast aanspreekpunt/vast gezicht	
	ondersteuning uit formeel sociaal domein	hulpvrager vooraf laten weten als 'vast' aanspreekpunt instanties verandert	1
	ondersteuning uit formeel sociaal domein	houding: luister geduldig (wees flexibel met tijd), wees onbevooroordeeld (geen stereotypering), toon medemenselijkheid, maak gedane beloftes waar	5
	ondersteuning uit formeel sociaal domein	mogelijkheid om als hulpvrager in contact te komen met gemeentelijke beslissers over je 'casus' (consulent van gemeente is slechts boodschapper van nieuws, maar wel de enige die je te spreken kunt krijgen)	1
	ondersteuning uit formeel sociaal domein	uitgiftedag uitkeringen direct begin van de maand (zodat beter afgestemd op de vaste maandlasten die dan later in de maand volgen)	1
	ondersteuning uit formeel sociaal domein	binnen éénendenzelfde instantie niet steeds weer opnieuw dezelfde financiële verantwoording moeten tonen bij de diverse afdelingen (dit ontmoedigt aanvragen extra regelingen)	5
3	toegankelijkheid	laagdrempelig ontmoeten van lotgenoten	10
	toegankelijkheid	gratis aanbieden van diensten, maar ook lichte ondersteuning	3
	toegankelijkheid	bereikbaar en dichtbij de mensen	3
	toegankelijkheid	één deur, één dak: ontmoeting, ondersteuning, zelfregie	3
	toegankelijkheid	maak het gebruik Voedselbanken minder 'Spartaans': biedt een droge koffie-/praatgelegenheid aan terwijl mensen moeten wachten op hun beurt en breng gesprek op gang	3
4	vertrouwen	vast aanspreekpunt/vast gezicht	3
	vertrouwen	minder dwang, meer maatwerk (houd rekening met persoonlijke situatie, wensen en behoeften)	4
	vertrouwen	houding: luister geduldig (wees flexibel met tijd), wees onbevooroordeeld (geen stereotypering), toon medemenselijkheid, maak gedane beloftes waar	5
	vertrouwen	beloond worden als je goed je best doet, bijv door aanbieden uitstapje(denk aan een lunch in café) of extraatje (bon van Kruidvat oid)	1
	vertrouwen	binnen éénendenzelfde instantie niet steeds weer opnieuw dezelfde financiële verantwoording moeten tonen bij de diverse afdelingen (dit ontmoedigt aanvragen extra regelingen)	5
	vertrouwen	inzet ervaringsdeskundigen/lotgenoten bij begeleiding	11
	vertrouwen	maatje, bij wie je mag zijn wie je bent en langdurig verbonden blijft	8
	verzachten	beloond worden als je goed je best doet, bijv door aanbieden uitstapje (denk aan een lunch in café) of extraatje (bon van Kruidvat oid)	1
5	verzachten	kappersopleiding hun leerlingen wijzen op modellen werven onder minima (gratis kappersbeurt)	1
	vroegsignalering	sterkere samenwerking tussen maatschappelijk veld (onderwijs, zorg, kerken), sociaal domein en geldeisers (bedrijven, belastingdienst)	2
6	zelfregie	minder dwang, meer maatwerk (houd rekening met persoonlijke situatie, wensen en behoeften)	4
	zelfregie	herstelcursussen aanbieden	3
	zelfregie	houding: zelf laten doen wat zelf kan, maar meekijken over schouder	5
	zelfregie	mogelijkheid om als hulpvrager in contact te komen met gemeentelijke beslissers over je 'casus' (consulent van gemeente is slechts boodschapper van nieuws, maar wel de enige die je te spreken kunt krijgen)	1
	zelfregie	hulpvrager vooraf laten weten als 'vast' aanspreekpunt instanties verandert	1
	zelfregie	uitgiftedag uitkeringen direct begin van de maand (zodat beter afgestemd op de vaste maandlasten die dan later in de maand volgen)	1

* op basis van 11 geïnterviewden. Via open vraag is hen gevraagd welke verbeteringen zij wensten ten aanzien van de aanpak van armoedeproblematiek in de Hof van Twente.

Bijlage 3 Verwijzingen initiatieven gericht op armoede-problematiek elders in het land

organisatie	website	aangeboden diensten	extra
Rise Up	riseup.nl	buddy's voor ondersteuning en begeleiding naar financiële stabiliteit	Geheel op vrijwilligers gestoeld. Benodigde financiering (grotendeels) vanuit ondernemers.
Warm Rotterdam	warmrotterdam.nl	Netwerkorganisatie van ervaringsdeskundigen en partners als bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheid. Oplossingen als Basisboodschappenlijst, Tijdelijke overbruggingskrediet voor burgers in armoede, spreekuren, keurmerk warmte-incasseren.	
Quiet Communities	quiet.nl	Vertellen - armoede onder de aandacht brengen Verzachten - 'geluuksmomentjes' vanuit de lokale gemeenschap voor de leden (gratis dienstenaanbod vanuit de samenleving, bijv kappersbeurt, fietsreparatie, tandartsenbehandeling) Versterken - verbinding (uit sociaal isolement halen) en persoonlijke groei/zelfverzekerdheid (inloopcentrum) Vertrouwen - geen bewijsvoering nodig om lid te kunnen zijn; uitgangspunt is vertrouwen in de mens	Contactpersoon: Ralf Embrechts, tel. 06-20546364 / ralf@quiet.nl Geen indicatie of bewijsvoering nodig voor gebruik/deelname diensten.
Vriendendiensten	vriendendienstendeventer.nl	Zelfregiecentrum (gericht op zijn wie je bent, via 'niets hoeft', gelijkwaardigheid, peersupport, ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid) Herstel (lotgenotengroepen en herstelcursussen; geeft steun, herkenning, erkennig en hoop. Focus op wat helpt.) Onafhankelijke (ggz) cliëntondersteuning (gratis) Maatjestraject (gericht op sociale activering)	Geen indicatie of bewijsvoering nodig voor gebruik/deelname zelfregiecentrum
Travers Welzijn	traverswelzijn.nl	brede welzijnsorganisatie; zie inspirerende kernwaarden	Duidelijke doelen voor 2030 geformuleerd. Methode 'supporting' Vrouwencafé (wekelijks) Document 'achter de schulden'

Bijlage 4 Bronnen

's Jongers, T. (2024). *Armoede uitgelegd aan mensen met geld*. De Correspondent

Mullainathan, S. & Shafir, E. (2013) *Schaarste – Hoe gebrek aan tijd en geld ons gedrag bepalen*. Maven Publishing B.V.

SEOR Erasmus school of economics (2020). *Meta-analyses business cases sociaal werk*.

https://www.sociaalwerk-werkt.nl/sites/fcb_sociaalwerk/files/2021-03/meta_analyse_bc_sociaalwerk_eindrapportdef260121.pdf

Sociaal Cultureel Planbureau (2023) *Gezien, gehoord en geholpen willen worden. Ervaringsverhalen uit het sociaal domein over gemiste ondersteuning*.

<https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2023/08/25/gezien-gehoord-en-geholpen-willen-worden>

Sociaal Cultureel Planbureau (2024) *Zien, luisteren en helpen. Wat gemeenten kunnen doen voor een beter bereik in het sociaal domein*.

<https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2024/06/13/zien-luisteren-en-helpen>

Sociaal Werkt!(2021) *Business cases: sociaal werk rendeert*.

https://www.sociaalwerk-werkt.nl/sites/fcb_sociaalwerk/files/090221_sociaal_werk_rendeert_seor.pdf

Solve Consulting (2025). Doorrekening Deltaplan Armoede Rotterdam.

<https://www.warmrotterdam.nl/nu-beschikbaar-onderzoeksresultaten-solve-consulting>.

Trimbos, Vereniging van Ervaringsdeskundigen, Movisie en Kenniscentrum Phrenos (2022). *Beroepscompetentieprofiel ervaringsdeskundigheid*

<https://www.trimbos.nl/wp-content/uploads/2023/02/AF2064-Beroepscompetentieprofiel-Ervaringsdeskundigheid.pdf>

Warm Rotterdam (2024), *Deltaplan Armoede Rotterdam. Een oproep uit de stad*.

<https://www.warmrotterdam.nl/?s=Deltaplan+Armoede+Rotterdam>